

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин ім. Б. Д.
Гаврилишина

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з Економічної теорії

на тему:

«Макроекономічний аналіз зовнішньої торгівлі країни»

Студентки 2 курсу групи ЕМЕ-21

Николин І. П.

Науковий керівник:

Канд. е. наук, доцент

Лотиш О. Я.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

План

Вступ

1. Теоретичні основи зовнішньої торгівлі країни
2. Аналіз зовнішньої торгівлі України
3. Проблеми та перспективи покращення зовнішньої торгівлі

Висновки

Додатки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
1. Теоретичні основи зовнішньої торгівлі країни	6
2. Аналіз зовнішньої торгівлі України.....	11
3. Проблеми та перспективи покращення зовнішньої торгівлі.....	18
Висновки.....	23
Додатки.....	26
Список використаних джерел.....	27

Вступ

Зовнішня торгівля - торгівля між країнами, що включає вивезення і ввезення товарів і послуг. Вона характеризує участь даної країни у світовому товарообороті та міжнародному поділі праці. Для більшості держав є основною формою зовнішньоекономічних зв'язків і здійснюється через комерційні операції, оформлені відповідними зовнішньоторговельними контрактами. Основним узагальнюючим показником є зовнішньоторговельний оборот, що складається з експорту, імпорту та реекспорту товарів і послуг. Співвідношення між вартістю експорту та імпорту утворює торговельний баланс, який є активним, якщо експорт перевищує імпорт, і пасивним, якщо імпорт перевищує експорт. Зовнішня торгівля зародилася і почала поширюватися за рабовласництва і феодалізму у зв'язку з розвитком продуктивних сил і суспільним поділом праці. Швидко зросла вона за капіталізму, коли виник світовий ринок.

Зовнішня торгівля значно впливає на зростання ВВП будь-якої з країн, вона виступає основним джерелом формування доходів суб'єктів фінансових відносин. Економісти довели, що позитивному зростанню ВВП сприяє експортно-імпортна діяльність країни, а саме за умов високої продуктивності та конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасний розвиток зовнішньої торгівлі відбувається за умови інтеграційних процесів, що сприяють розвитку конкурентних ринків. Відповідно це стимулює ефективніше розподіляти економічні ресурси. Структура та напрямки торгівлі набувають політичного забарвлення і стають предметом боротьби між різними політичними силами. Предметом курсової роботи є особливості розвитку зовнішньої торгівлі країни. Об'єктом дослідження є безпосередньо зовнішня торгівля. Метою курсової роботи є визначення структурних змін зовнішньої торгівлі України, аналіз показників та визначення проблематики пріоритетів для подальшого розвитку України як повноцінного торговельного партнера у світі.

1. Теоретичні основи зовнішньої торгівлі країни

Зовнішня торгівля (foreign trade) являє собою торгівлю однієї країни з іншими, яка складається з вивезення (експорту) та ввезення (імпорту) товарів та надання послуг. Тобто це процес обміну товарами і послугами між суб'єктами господарювання різних держав.

Сучасний етап розвитку зовнішньої торгівлі характеризується:

- ✓ посиленням міжнародної конкуренції;
- ✓ зміцненням існуючих і появою нових інтеграційних угруповань;
- ✓ індустріалізацією більшості країн, що розвиваються;
- ✓ розпадом світової соціалістичної системи господарства та становленням країн з перехідними економіками.

Зростанням ролі зовнішньої торгівлі в економіці більшості країн знаходить своє відображення в збільшенні експортної квоти країн — відсотковому відношенні вартості експорту до валового внутрішнього продукту.

У зовнішній торгівлі вирізняють експорт (імпорт):

- ✓ сировинних товарів;
- ✓ промислових товарів, машин і обладнання;
- ✓ продукції інтелектуальної праці (патенти, ліцензії, інжиніринг);
- ✓ послуг.

У зовнішній торгівлі виділяють такі форми:

1. за специфікою взаємодії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності виокремлюють традиційну зовнішню торгівлю, зустрічну торгівлю, торгівлю за кооперацією та лізингові операції;
2. за специфікою регулювання зовнішньої торгівлі виокремлюють звичайну зовнішню торгівлю, торгівлю із застосуванням режиму найбільшого сприяння, торгівлю з застосуванням преференцій і дискримінаційну торгівлю (торговельний режим).

Зовнішня торгівля значною мірою впливає на зростання ВВП країни, як основного джерела формування доходів суб'єктів фінансових відносин. Доведено, що позитивний вплив на зростання ВВП країни має експортно-імпортна діяльність держави, особливо в умовах високої як продуктивності, так і конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Вплив експорту на ВВП нічим не відрізняється від впливу на нього з боку споживання, валових інвестицій і державних закупок. Незважаючи на те, що певна частка товарів і послуг, які виробляються в країні, продаються за кордон, витрати на їхнє виробництво – це витрати іноземців на вітчизняний ВВП. Чим більший експорт, тим більше витрат несуть іноземці на виробництво національного ВВП. Тому збільшення експорту збільшує сукупні витрати і ВВП нашої країни.

Імпорт, навпаки, означає, що певна частка наших витрат на споживчі та інвестиційні товари є витратами на виробництво іноземного ВВП. Отже, щоб визначити вартість продукту, виробленого всередині країни, потрібно із загальної суми наших витрат відняти ту їхню частку, яка спрямовується на імпортовані товари і послуги.(рис.1)

Зовнішня торгівля здійснюється за допомогою двох методів.

❖ Прямий метод, який передбачає встановлення прямих зв'язків між виробником і кінцевим споживачем на підставі договору купівлі-продажу. Прямий метод використовується при купівлі-продажу на зовнішніх ринках на підставі довгострокових контрактів, при експорті великогабаритного і дорогого устаткування, при експорті стандартного, багатосерійного Устаткування через власні іноземні філії, які мають свою торговельну мережу, при закупівлі сільськогосподарської продукції безпосередньо у фермерів. у більшості випадків уся зовнішня торгівля здійснюється через торгово-посередницьку ланку на підставі відповідних контрактів, договорів. Прямі зв'язки характеризуються тим, що вони передбачають постачання заздалегідь відомої продукції, цілеспрямовані і

характеризується тривалістю та стійкістю відносин споживача і постачальника.

❖ Непрямий, або опосередкований метод, передбачає купівлю (продаж) товарів через торгово-посередницьку ланку на підставі укладення спеціального договору з торговим посередником, який передбачає виконання певних зобов'язань у зв'язку з реалізацією товарів продавця. У здійсненні зовнішньої торгівлі непрямий метод реалізується не тільки через посередницьку ланку, а й через біржі, аукціони, міжнародні торги (тендери).

Метою залучення посередників у зовнішній торгівлі є підвищення ефективності експортно-імпортних операцій за рахунок використання послуг кваліфікованих фахівців, їхньої інформаційної бази та встановлених ними раніше господарських зв'язків, прискорення обігу капіталу, отримання необхідних правових, консультаційних послуг, оформлення необхідної документації.

Залежно від характеру взаємодії між експортером чи імпортером і торговим посередником розрізняють: операції з перепродажу, комісійні, агентські та брокерські. Операції з перепродажу здійснюються торговим посередником від свого імені та за свій рахунок. Комісійні операції полягають у здійсненні з одного боку, який іменується комісіонером, за дорученням іншого боку, який іменується комітентом, угод від свого імені, але за рахунок комітента. Агентські операції в міжнародній торгівлі полягають у дорученні однією стороною, що має назву принципала, незалежній від неї іншій стороні, що має назву агента (торгового, комерційного) здійснення фактичних та юридичних дій, пов'язаних з продажем чи купівлею товару на обумовленій території за рахунок і від імені принципала. Брокерські операції полягають у встановленні через посередника (брокера) контакту між продавцем і покупцем.

Розглядаючи біржову торгівлю як метод здійснення зовнішньої торгівлі, слід зазначити, що існують такі чотири види міжнародних бірж: міжнародні

товарні біржі, міжнародні валютні біржі, міжнародні фондові біржі і міжнародна фрахтова біржа.

Міжнародна товарна біржа — це постійно діючий ринок, на якому за визначеними правилами здійснюються угоди купівлі-продажу якісно однорідних і легко замінених товарів.

Міжнародна фондова біржа — це спеціалізована фінансова організація, яка зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу, створюється як акціонерне товариство, засновником якого можуть бути торговці цінними паперами, які мають дозвіл на здійснення комерційної і комісійної діяльності по цінних паперах.

Міжнародна валютна біржа — постійно діючий ринок за встановленими правилами, де здійснюються угоди купівлі-продажу іноземної валюти на підставі попиту і пропозиції.

Міжнародна фрахтова біржа — це ринок, де за встановленими правилами зосереджується попит і пропозиція на корабельний фрахт. Організація фрахтової біржі аналогічна організації товарних і фондових бірж.

Міжнародні тендери (торги), як і товарні біржі, є різновидом організованих ринків внаслідок того, що у визначений час та в певному місті відбувається зіставлення пропозиції із заздалегідь визначеним попитом. Міжнародний торг — це форма зовнішньоекономічної діяльності, при якій покупець (замовник) оголошує конкурс для продавців (постачальників) на товар з визначеними техніко-економічними характеристиками. З товарною біржею схожі аукціонні торги, які за своєю сутністю є публічними торгами. Міжнародний аукціон — являє собою спеціалізований, організований, періодично діючий ринок, на якому здійснюються угоди купівлі-продажу шляхом цінового змагання між покупцями.

Також у зовнішній торгівлі основними інструментами виходу підприємства на зовнішні ринки є міжнародні виставки і ярмарки.

Виставка — це публічна демонстрація досягнень у певній галузі економіки, науки, культури. За визначенням Міжнародного бюро виставок,

виставка — це показ, яким би не була його назва, основна мета якого полягає, в ознайомленні публіки шляхом демонстрації засобами, які є в розпорядженні людства, для задоволення його потреб, а також з метою сприяння прогресу в одній або кількох сферах діяльності чи майбутніх перспектив.

Ярмарок — це періодичний ринок, де зустрічається покупець і продавець. За визначенням Співки міжнародних ярмарків, ярмарок — це міжнародна економічна виставка зразків, яка незалежно від її назви відповідно до традицій країни, на території якої він проводиться, являє собою великий ринок товарів широкого вжитку або обладнання, діє у визначені терміни протягом обмеженого періоду в одному і тому самому місті, та на якому експонентам дозволяється представляти зразки своєї продукції для укладання торговельних угод У національному та міжнародному масштабах.

Усі операції в зовнішній торгівлі оформлюються міжнародними торговельними угодами, які являють собою договір (угоду) між двома або декількома сторонами щодо встановлення кількості і якості товарних одиниць, та надання послуг відповідно узгоджених сторонами умов.

Експорт та імпорт товарів зазвичай є:

- ключовими статтями в міжнародних угодах будь-якої країни;
- першими з міжнародних операцій будь-якої країни;
- операціями, які продовжуються у велику диверсифікації компанією своїх методів ведення міжнародного бізнесу.

2. Аналіз зовнішньої торгівлі України

Зовнішня торгівля України — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та інших держав, яка має місце як на території України, так і за її межами і яка зводиться до посередництва між виробниками і споживачами по здійсненню угод купівлі-продажу товарів або послуг.

Зовнішня торгівля України поділяється на експортну (вивізну) — рух товарів або послуг від українського виробника до іноземних споживачів, та імпорتنу (ввізну) — рух товарів/послуг від іноземного виробника до українських споживачів.

За січень–серпень 2014 р. зовнішня торгівля товарами характеризувалася наступними показниками:

- експорт товарів: 37679,5 млн \$ (93,2% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- імпорт товарів: 36513,6 млн \$ (76,5% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- сальдо торгівлі товарами: +1165,8 млн \$ (за січень–серпень 2014 р. - 7396,6 млн \$)

Зовнішня торгівля послугами за 1 півріччя 2014 р.

- експорт послуг: 5957,8 млн \$ (89,3% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- імпорт послуг: 2784,7 млн \$ (81,0% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- сальдо торгівлі послугами: +3173,0 млн \$ (за 1 півріччя 2014 р. +3439,2 млн \$)

Зовнішня торгівля має величезний вплив на економіку країни. Динаміку зовнішньої торгівлі України у 2006-2016 рр. продемонстрована в таблиці 1.

За даними таблиці 1, можна зробити висновок, що існує тенденція до зниження зовнішньо-торгівельного обороту з 2012 р. Експорт України також невпинно зменшується, через військові події на сході держави, падіння економіки,

знецінення гривні, велику інфляцію. Щодо імпорту спостерігаємо більш позитивну картину, адже у 2016 р. відбувся приріст на 2030 млрд. дол.

США порівняно з 2015 р. Сальдо за 2016 рік було негативне і становило 337 млрд. дол. США, а за 2015 - позитивне і становило відповідно 3733 млн. дол.США.

Таблиця 1

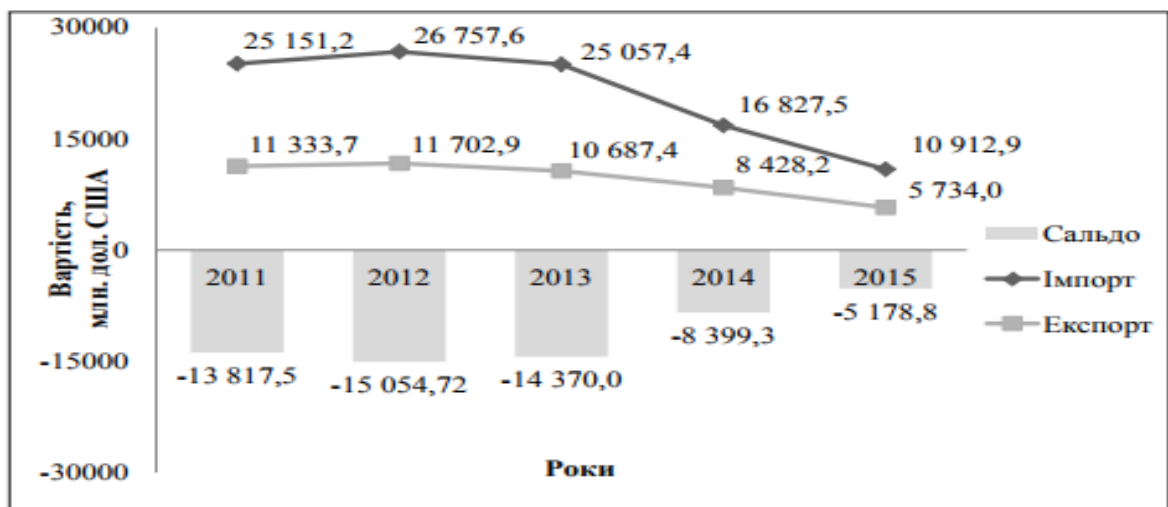
Зовнішньо - економічна торгівля України

Рік	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Зовн. оборот	94628	123938	170746	99911	129378	170962	173701	16272	126224	85475	62301
Експорт	45874	58287	78744	49301	63190	82107	82337	78148	65423	46251	44885
Імпорт	48754	65651	92002	50610	66188	88855	91364	84573	60802	42518	44548
Сальдо	-2880	-7364	-13258	-1309	-2998	-6748	-9027	-6425	4621	3733	-337

За даними ООН щодо торгівлі товарами, експорт високотехнологічних товарів України становить 1,65млрд. дол. США в 2014 р., а його частка у структурі товарного експорту коливається протягом 2004–2014 рр. на рівні 3%. Слід зауважити, що станом на 2015 р. зовнішня торгівля високотехнологічними товарами характеризується: низькими частками високотехнологічних товарів у загальному експорті та значним від’ємним сальдо.

Насамперед, треба згадати про значне зниження цін на нафту й газ на міжнародних ринках. Слід наголосити, що на міжнародних ринках у 2014–2015 рр. спостерігалось зниження цін не лише на нафту і газ, а й на інші енергетичні та сировинні товари. Зокрема, ідеться про несприятливу кон’юнктуру світових цін на товари, що становлять основу українського експорту: руду (-50 % за 12

мес.), метали (-40 %), соняшкову олію (-37,8 %), зернові (-9 %). Причому, на думку ряду експертів, зазначені процеси відображають глобальний тренд, принаймні середньо термінового характеру. Паралельно з цим на світовому фінансовому ринку відбувалася поступова зміна обмінних курсів двох провідних міжнародних валют – долара США та євро. Також під впливом санкцій західних держав проти Росії за її агресію проти України відбувалися певні зрушення в географії зовнішньої торгівлі не лише Росії, а й ряду інших держав. Останнім часом, на тлі різкого загострення двосторонніх політичних відносин, намітилися також зрушення у сфері російсько-турецького економічного співробітництва. Не можна не згадати і про занепокоєність у підприємницькому середовищі багатьох країн світу, пов'язану з потрясіннями на китайському фондовому ринку та подальшими перспективами розвитку китайської економіки, що посідає друге місце у світі за обсягами.

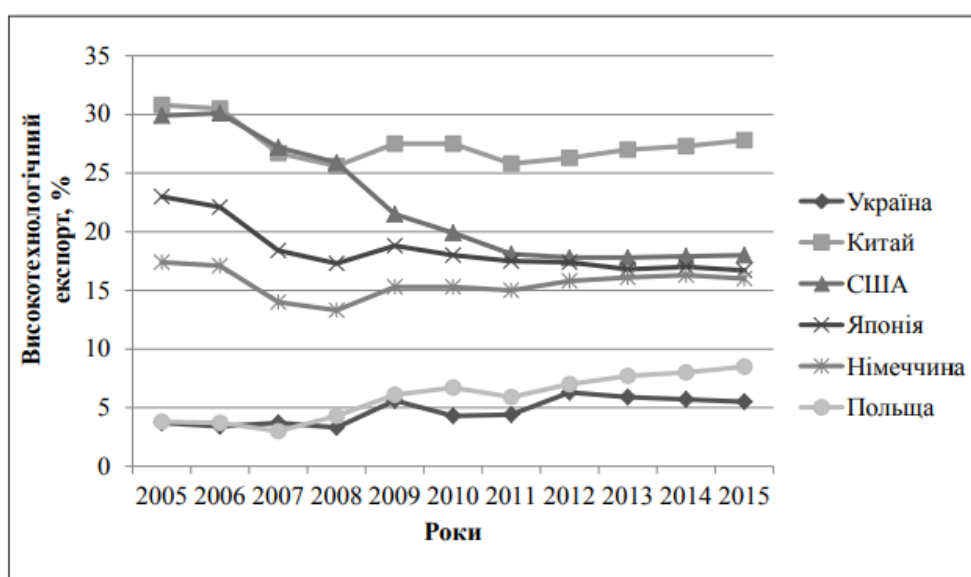

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами України, млн. дол. США

Проаналізуємо динаміку високотехнологічного експорту України протягом 2005–2015 рр. порівняно з розвинутими країнами (рис. 2). Загалом, тенденції свідчать про зниження експорту високотехнологічних товарів, про що свідчать дані Японії, США та Німеччини.

Таким чином, після різкого обвалу високотехнологічного експорту в 2007–2009 рр. унаслідок світової економічної кризи даний показник коливається на

рівні 15%. Протягом 2005–2015 рр. в Україні експорт високотехнологічних товарів знаходиться на рівні 5% від промислового, тоді як Китаю за цей же проміжок часу вдалось збільшити даний показник більше ніж у два рази – від 13% до 27%. Порівняно з Польщею, яка експортує високотехнологічного товару значно нижче світового рівня, Україна не демонструє такого стабільного зростання показника. Якщо ще до 2006 р. держави знаходились практично на одному рівні, то зараз Польщі вдалось значно «вирватись» уперед (7,7% у 2014р.).

Рис. 2. Високотехнологічний експорт розвинутих країн світу та України (від промислового, %)

Хоча Україна змінює свої експортні орієнтири в бік високих технологій, у структурі експорту країни все ще домінують сировинні товари та продукти первинної обробки. Станом на 2015 р. товари, що відносяться до високотехнологічних, займають лише 13-ту позицію, а саме двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни (671 млн. дол. США – менше 1,8% у загальному експорті), тоді як у 2014 р. вони були на 11-му місці, а в 2013 р. входили в ТОП-10 українського експорту .

У структурі українського високотехнологічного експорту вагому частку займає аерокосмічна продукція (36,2%), а саме найбільшу сукупну вартість мають такі товари: турбореактивні двигуни, літаки та інші пристрої з механічним рухом, турбогвинтові двигуни, космічні апарати та супутники.

Неелектричні машини й обладнання, телекомунікації й електроніка займають 17,6% та 17,7% відповідно.

Основними товарами, що найбільше експортуються в цих групах, є газові двигуни, передавальні пристрої, радіоапаратура та панелі управління.

Рис. 3

Обсяг експорту-імпорту окремих груп товарів УКТЗЕД в 2015 р.

Код	Група товарів	Імпорт		Експорт		Сальдо, тис. дол. США
		вартість, тис. дол. США	питома вага, %	вартість, тис. дол. США	питома вага, %	
28	Продукти неорганічної хімії	283341	0,78	962092	2,52	678751
29	Органічні хімічні сполуки	571403	1,56	66656	0,17	-504747
30	Фармацевтична продукція	1368923	3,75	155557	0,41	-1213366
32	Барвники, фарби і лаки; замазки; чорнило, туш	276370	0,76	75327	0,20	6909
84	Реактори, котли, машини, обладнання	3581500	9,80	1968577	5,16	-1612923
85	Електричні машини та обладнання; відео- та аудіоапаратура	2700384	7,39	1982220	5,19	-718164
87	Засоби наземного транспорту	1625860	4,45	176087	0,46	-1449773
88	Літальні та космічні апарати	54738	0,15	191261	0,50	136523
90	Прилади та апарати оптичні	450349	1,23	156266	0,41	-294083
	Всього	10912868	29,86	5734043	15,02	-5178825

Варто зазначити, що галузі України, де відбувається випуск високотехнологічних товарів, не мають реальної державної підтримки. Наприклад, субсидії у високотехнологічних секторах економіки практично відсутні. І тільки виробництво машин і устаткування (0,7%) та виробництво хімічних речовин та хімічної продукції (0,2% від валової доданої вартості) забезпечуються субсидіями. Протягом останніх років у країні діяло близько 200 податкових пільг, 1/3 із них отримували високотехнологічні галузі промисловості. Підприємства з виробництва літальних та космічних апаратів, медичних та стоматологічних інструментів, зброї та боєприпасів, фармацевтичних препаратів найінтенсивніше користувались податковими пільгами. Таким чином, в Україні створюється ситуація, коли більшість підприємств у сфері високотехнологічного виробництва не входять у систему підтримки зі сторони держави.

Державі для створення потужного високотехнологічного виробництва необхідно вжити всіх можливих заходів щодо створення та підтримки сприятливих умов діяльності за рахунок наступних рекомендацій:

- удосконалення нормативно-правової бази, реалізація та контроль виконання програм щодо розвитку науково-технічної діяльності;
- міжнародна інтеграція науки, виробництва та освіти;
- формування механізму координації науково-технічної діяльності;
- створення системи залучення іноземних інвестицій;
- забезпечення технологічної підтримки та безпеки;
- надання допомоги в просуванні наукоємної та високотехнологічної продукції на світові ринки, перегляд митної системи.

При правильній державній антикорупційній та інституційній політиці Україна має можливість сформувати конкурентоспроможне виробництво і цим самим усунути негативні стримуючі фактори розвитку і стимулювання експортного нарощування та підвищення експортного потенціалу держави.

Найбільшими експортерами в Україну в 2016 році були країни Європи (39,8%) - ЄС (36,9%), тоді як СНД включно з РФ (24,8%) займала друге місце, а країни Азії – третє (20,3%). При цьому слід зазначити, що імпорт з країн СНД (РФ) в 2016 році скоротився в річному вимірі, тоді як поставки з Європи, ЄС, Азії та Америки зросли.

В українському експорті в 2016 році домінували продовольчі товари та сировина для їх виробництва (45,4%) та чорні та кольорові метали та вироби з них (24,1%), причому в 2016 році обсяги експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва зросли як в абсолютному, так і у відносному вимірі.

Що стосується імпорту, то в 2016 році спостерігалось зростання обсягів імпорту всіх товарних груп крім мінеральних продуктів та категорії «різне», при цьому найвищі темпи зростання продемонструвала товарна група «Машина, устаткування, транспортні засоби» - 137,9%.

Очевидно, що зменшення споживання імпортової сировини (товарна група «Мінеральні продукти») в абсолютному вимірі пояснюється скороченням попиту внаслідок кризи в економіці України, девальвації гривні, запровадженням нової схеми закупівлі природного газу тощо.

Україна в 2106 році переважно імпортувала машини, устаткування та транспортні засоби, (25,6%), мінеральні продукти (20,0%) та продукцію хімічної та пов'язаною з нею галузей (20,5%).

Звичайно, аналіз тенденцій зовнішньої торгівлі України не можна здійснювати поза світовим контекстом. При цьому важливо зосередитись саме на фундаментальних чинниках, які визначатимуть динаміку та структуру експорту та імпорту. Саме ці чинники за великим рахунком формують торговельний порядок денний кожної країни, хоча динаміка та структура зовнішньої торгівлі кожної країни має свої особливості.

Цифрові технології – це нові товари та послуги, нові бізнес-моделі, нові можливості диверсифікованого підходу до різних категорій споживачів, нові ринки.

Зворотні інновації - це процес створення товарів для ринків, що знаходяться в процесі (тоді як традиційно, цей процес орієнтувався на розвинуті країни). Масова персоналізація – це бізнес-стратегія, в основі якої лежить поєднання масового виробництва (мінімізація витрат на одиницю продукції) з вигодами індивідуалізації (конкретним споживачам – товари та послуги з конкретними характеристиками).

Головний чинник розвитку торгівлі – поліпшення логістики. Механізм: зменшення вартості переміщення товару від місця виробництва до місця споживання та зростання швидкості руху товару (послуги) по маршруту виробник-споживач.

3. Проблеми та перспективи покращення зовнішньої торгівлі

Оскільки міжнародна торгівля для України є невід'ємною складовою на шляху до економічного зростання, Україна повинна сприяти розвитку міжнародних торговельних відносин. Проте сьогодні для України характерні такі чинники, які перешкоджають розвитку міжнародній торгівлі, а саме неефективне управління підприємствами; відсутність за кордоном збутової інфраструктури; нерозвиненість основних засад ринкової економіки; недосконалість методів державного регулювання економіки загалом і зовнішньоекономічної діяльності зокрема; слабка інфраструктура підтримки експорту; загострення міжнародної економічної конкуренції; протекціонізм з боку іноземних держав. Саме з такими чинниками, які негативно впливають на міжнародну торгівлю України варто боротися, адже наша держава має спектр потенційних можливостей для розвитку міжнародної торгівлі.

Потенційні переваги України для розвитку міжнародної торгівлі такі:

- ✓ запаси мінерально-сировинних ресурсів (Україна володіє 5% світових запасів мінеральної сировини);
- ✓ сприятливі кліматичні умови і родючі землі;
- ✓ наявність інфраструктури для надання послуг (зокрема з міжнародного транзиту нафти та газу);
- ✓ великий потенціал високотехнічних галузей промисловості.

На думку фахівців, слід вжити таких заходів для поліпшення зовнішньої торгівлі України:

- ✓ підвищити рівень і якість продукції чорної металургії та важкого машинобудування;
- ✓ розвивати конкурентоспроможні виробництва аграрно-промислового комплексу;
- ✓ розвивати експорт ракетної і авіаційної техніки;
- ✓ розвивати і модернізувати транспортну інфраструктуру;
- ✓ залучати іноземний капітал для прискорення модернізації;

- ✓ створювати нові галузі та виробництва (рідкісноземельні метали, комп'ютери, мікроелектроніка тощо);
- ✓ розвинути міжнародний туризм до світового рівня;
- ✓ створити маркетингові та сервісні мережи на міжнародних ринках;
- ✓ збільшити закупівлі за кордоном новітніх технологій для створення нових конкурентоспроможних національних виробництв;
- ✓ активно впроваджувати міжнародні стандарти і процедури сертифікації;
- ✓ використовувати політичні та дипломатичні важелі впливу для забезпечення участі України у великих міжнародних коопераційних проектах;
- ✓ належним чином забезпечити інформатизацію зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ удосконалити фінансові механізми регулювання експорту.

У державній політиці регулювання міжнародної торгівлі України пріоритетними є такі завдання:

- ✓ вироблення цілісної державної концепції та ґрунтовних програмно-цільових підходів уряду, суб'єктів державного управління на вищому та середньому рівнях, законодавчих і виконавчих органів у сфері міжнародного співробітництва;
- ✓ комплексна оптимізація механізму регулювання структури та умов експортно-імпоротної діяльності на основі виваженої оцінки ролі та місця України в системі міжнародного поділу праці;
- ✓ правове й організаційно-інституційне закріплення переходу до переважно економічних та правових методів регулювання міжнародної торговельної діяльності;
- ✓ створення чіткої системи пріоритетів розвитку експортного потенціалу з обґрунтуванням напрямів національної спеціалізації при застосуванні відповідних організаційних та фіскальних методів;

✓ нормативно-правове, а також політико-структурне забезпечення пріоритетного розвитку експортного виробництва високотехнологічних товарів і виробів із високим ступенем перероблення, зокрема засобами зменшення або скасування ПДВ на експорт;

✓ застосування економічно виправданої (на базі точкової підтримки) промислової, кредитної, податкової, організаційної політики сприяння експортному виробництву;

✓ приведення нормативно-правової бази зовнішньої торгівлі у відповідність до критеріїв міжнародного торговельного права з урахуванням досвіду індустріально розвинутих країн, тих постсоціалістичних країн Центральної і Східної Європи, які випередили Україну на шляху реформ;

✓ забезпечення диференційованого підходу до оподаткування за рахунок приведення розміру податків у відповідність до якості, конкурентоспроможності та глибини перероблення продукції;

✓ надання державних гарантій експорту, сприяння створенню компаній зі страхування і перестраховання ризиків у зовнішньоекономічній діяльності, а також кредитних та інвестиційних ризиків у цій сфері, підключення до ефективного страхування справи банківської системи;

✓ поступове скасування обов'язкового продажу валютної виручки;

✓ сприяння формуванню конкурентного середовища в експортному виробництві за рахунок протидії спробам монополізації експортної діяльності, розширення кола підприємств-експортерів;

✓ запровадження гнучкого вибіркового підходу до встановлення розмірів ввізного мита з урахуванням наявності власного виробництва імпорту конкурентних товарів, рівня насиченості внутрішнього ринку

відповідними товарами, їх технологічної значущості для вітчизняної економіки;

✓ лібералізація імпорту високотехнологічної та дефіцитної на внутрішньому ринку продукції, яка потрібна для технічного переозброєння промисловості, розвитку конкурентоспроможних виробництв;

✓ створення обґрунтованих з погляду інтересів держави вільних (спеціальних) економічних зон різних типів (технопарків, технополісів, експортних виробничих зон, вільних портів, вільних митних зон) для поліпшення умов експортного та високотехнологічного виробництва, зовнішньої торгівлі і залучення іноземних капіталовкладень у розвиток експортно-спроможних виробництв).

Здійснення вище перелічених заходів допоможе Україні розвинути міжнародну торгівлю, тим самим зайняти відповідне місце на світовому ринку, що дозволить розвинути спеціалізацію країни та забезпечення необхідними товарами і послугами шляхом їх імпорту.

Інтеграція України до світового економічного простору відбувається під впливом суперечливих тенденцій формування глобальної системи господарювання. Зростає взаємозалежність національних господарств, підвищується роль зовнішньої торгівлі в економічному поступі країн, загострюється національна та глобальна конкуренція. За цих умов виникає нагальна потреба розробки оптимальної стратегії входження України в складну сукупність світових господарських процесів з метою адаптації національних регуляторних механізмів до реального процесу світової глобалізації. Така стратегія має ґрунтуватися на активній виваженій державній політиці щодо реформування національної економіки в цілому та зовнішньоекономічної сфери зокрема.

У розвитку світової економіки останніх десятиліть домінують процеси міжнародної економічної інтеграції. Вони визначають напрями та пріоритети сучасного етапу інтернаціоналізації господарського життя, формуючи

середовище поглиблених міжнародних економічних відносин країн, що дозволяє не лише розвивати міжнародні економічні зв'язки, а й сприяє розвитку економіки окремої держави.

Особливості України як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань наступні: відсутність досвіду державності, не розробленість політико-правових регуляторів та інструментів, нерозвиненість ринкових відносин, інерція погіршення економічного стану, запас соціальної витримки населення, який виснажується, розміщення в регіоні, що характеризується інтеграцією високого рівня, конкурентність щодо аналогічних інтересів країн східної Європи та негативний досвід в рамках СРСР.

На розвиток зовнішньої торгівлі України вирішальний вплив має низка негативних факторів. По-перше, це низька конкурентоспроможність українських товарів та послуг. Продукція українських підприємств дуже енергомістка через використання застарілих технологій. Кінцева продукція має високу собівартість, тому ціни на окремі види продукції з України на 30-70% більше за ціни міжнародних та європейських ринків. Також слід зазначити умови кредитування українських підприємств. Через високі відсоткові ставки та обмежений доступ до довгострокових кредитів фінансові ресурси для них виявляються набагато дорожчими порівняно із іноземними підприємствами.

Значний негативний вплив справляє нерозвиненість ринкових інститутів в державі. Українським експортерам важко конкурувати на світових ринках за умов невизначеності і постійної зміни законодавства щодо умов ведення бізнесу. Влада не здатна правильно визначати пріоритети зовнішньої торгівлі, натомість проводить жорстку грошово-кредитну та податкову політику, які позбавляють підприємства можливості модернізації виробництва .

Висновок

Традиційною основою українського товарного експорту становить продукція металургійної промисловості, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості, агропромислового комплексу, легкої, харчової та місцевої промисловості. Для України характерними є домінування в експорті такої промислової продукції, яка потребує значних виробничих потужностей, але не має суттєвого наукового вмісту.

Експорт товарів — це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні.

Це — вузьке тлумачення експорту, оскільки йдеться тільки про експорт товарів у формі закордонної реалізації товарів за гроші. У більш широкому розумінні експортом можна назвати продаж товарів за кордон будь-якої форми оплати, включаючи товарну, як це і зазначено в українському законі "Про зовнішньоекономічну діяльність".

Традиційною основою українського товарного експорту становить продукція металургійної промисловості, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості, агропромислового комплексу, легкої, харчової та місцевої промисловості. Для України характерними є домінування в експорті такої промислової продукції, яка потребує значних виробничих потужностей, але не має суттєвого наукового вмісту.

Її виготовлення супроводжується надмірним навантаженням на навколишнє середовище. Загалом, характер і номенклатурний вміст національного експорту відрізняє Україну як від "бананових республік", так і від провідних ринкових держав. Цей критерій характеризує національну економіку як перехідну та пострадянську. Адже саме за умов централізованого планування в Радянському Союзі поширилися неефективні, енерго- та матеріаломісткі виробництва, а також експортна спеціалізація на цій основі.

Основу експортного потенціалу України на сучасному етапі становить переважно Донецько-Криворізький регіон. Його головна спеціалізація —

продукція важкої металургії, прокат та заготовки з чорних металів, отже енерго- та працемісткі види виробництва.

У довгостроковій перспективі така спеціалізація неминуче призведе до закріплення за державою несприятливого статусу в системі міжнародних кооперації та поділу праці, її перетворення на макросуб'єкт допоміжного, екологічно брудного виробництва. Розуміння цього спонукає до проведення виваженої регіональної політики з урахуванням необхідності модернізації традиційних видів виробництва у східних областях України та розвитку експортного виробництва в її західних та центральних областях.

Взагалі неефективна структура експорту, орієнтація на його низько технологічні види та значна питома вага сировини є типовими рисами міжнародної економічної діяльності пострадянських країн.

Додатковою специфікою є традиційна зорієнтованість українських виробників на кооперантів в інших державах, які утворилися на території колишнього Радянського Союзу, відсутність повних виробничих циклів, у зв'язку з чим чималу частку вітчизняного експорту становить проміжна продукція.

Для практичного розуміння специфіки експортної діяльності ряду ключових господарських структур, які є основними "гравцями" на міжнародному ринку з української сторони, а також держави в цілому, слід враховувати його енерго- та матеріаломісткість.

І тому для України є типовою ситуація, за якої для забезпечення експортних поставок необхідно здійснити великі закупівлі по імпорту енергоносіїв. Отже, для України важливим є не просто нарощування присутності на зовнішніх ринках, а оптимізація структури експорту, поліпшення якості, підвищення економічної та технологічної ефективності експортного виробництва.

У плані організаційної підтримки, стимулювання та географічної диверсії вітчизняного експорту доцільним є розроблення програмних документів на концепції освоєння перспективних для українських товаровиробників окремих

регіональних ринків. Важливим є укладання двосторонніх угод про торговельно-економічне співробітництво з окремими країнами світу.

Політика підтримки вітчизняного товаровиробника реалізується в кількох площинах, або за окремими напрямками державної політики. Основними інструментами підтримки експорту з території України на сучасному етапі є:

- стимулювання виробництва експортної продукції;
- сприяння модернізації та технічному переозброєнню експортно-орієнтованих виробничих потужностей;
- оптимізація національного правового та нормативно-інституційного режиму здійснення експортних операцій;
- удосконалення механізму фінансування та кредитування виробництв, які здійснюють експорт;
- налагодження ефективної системи страхування експортних операцій;
- забезпечення достатньої правової підтримки національного виробника, зокрема при проведенні судово-арбітражних розглядів, антидемпінгових процесів;
- забезпечення отримання сертифікатів на продукцію вітчизняного виробництва, відповідності метрологічного та стандартизаційного оформлення вітчизняної продукції вимогам західних ринків;
- стимулювання інвестиційної діяльності як національних, так і іноземних фізичних та юридичних осіб в експорт орієнтованому секторі економіки за допомогою податкових, усього широкого спектра фінансових та організаційних механізмів;
- вироблення системи національних пріоритетів у міжнародній торгівлі та їх практична імплементація засобами державного регулювання.

Як показує досвід розвинутих країн, саме за рахунок стимулювання державою експортного, причому головне — експортного технологічного

напрямку зовнішньоекономічної діяльності, їм вдається втримувати стабільну динаміку економічного розвитку.

Тому в сучасних умовах ефективний розвиток українського експорту є важливим елементом довгострокової стратегії держави щодо ринкового реформування і структурної перебудови економіки.

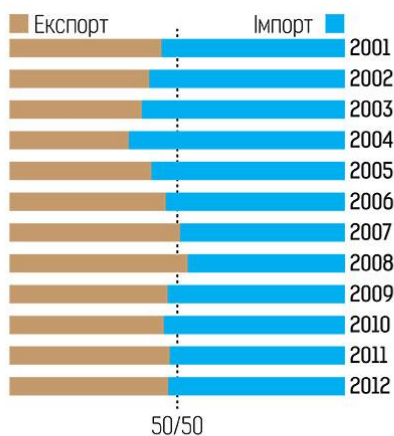
Для стимулювання структурної оптимізації експорту слід домогтися того, щоб усе валютне, митне, податкове й зовнішньоекономічне законодавство України орієнтувало виробника на збільшення експорту сучасних і прогресивних машин та обладнання. Для цього необхідно передбачати різні податкові пільги експортерам, збільшити розміри амортизаційних відрахувань на повне відновлення основних виробничих фондів, прискорену їх заміну та запровадження все більш сучасних машин і технологій.

Нині відбувається процес доволі радикальної трансформації української зовнішньої торгівлі. Сучасний її етап розпочався, по суті, ще в другій половині 2013 р., коли, напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», Росія в односторонньому порядку фактично запровадила превентивні обмеження на імпорт українських товарів. Хоча російська сторона стверджувала, що вона обмежень на імпорт українських товарів не запроваджує, а просто російські митники виконують свої обов'язки згідно з чинним російським законодавством. А у 2014 – 2015 рр. гібридна війна Росії проти України і пряма військова агресія Росії в Криму і на Донбасі стали чи не найпотужнішим чинником трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Односторонні обмеження з боку Росії на імпорт українських товарів, як і взаємні обмеження у сфері українсько-російського військово-технічного співробітництва, спонукали українські підприємства до пошуку ринків збуту, альтернативних російському, а почасти – і джерел постачання цілого ряду товарів. Причому зазначені радикальні зрушення в українсько-російській торгівлі відбувалися на тлі економічних і соціально-політичних процесів глобального характеру.

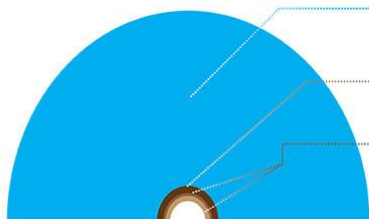
Додатки

Питома вага РФ в загальному об'ємі зовнішньої торгівлі України

Співвідношення експорту та імпорту Україна-Росія 2001-2012

Товари, що імпортувала Україна з Росії у 2012 році

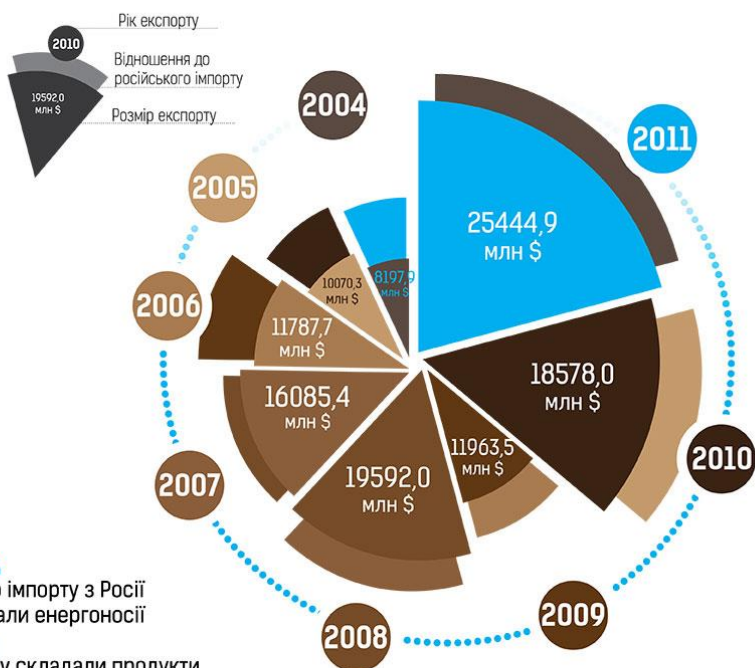

65,7% всього імпорту з Росії склали енергоносії

11,2% імпорту склали продукти машинобудування

8,7% та 6,8% імпорту являли собою продукти хімічної та металургійної промисловості

Показники експорту товарів та послуг в Росію 2004-2011

лише **3,3%** Всього російського імпорту складають послуги.

4 місце Посідає Росія за розмірами інвестицій в Україну серед 129 країн.

Рис 4. Імпорт та експорт товарів

Список використаної літератури :

1. Грачова Р. Інвестиції та капітал: Спеціальний додаток до тижневика "Дебет-Кредит"/ Р. Грачова.- К.: Галицькі контракти, 2009.- 130 с.
2. Грегорі Манків. Макроекономіка. Наукова редакція перекладу Степана Панчишина. К.: Основи, 2010. – 588 с.
3. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / За ред. С.Панчишина та М.Сав-лука. - К: КНЕУ, 2009. - 406с.
4. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. За редакцією З.Ватаманюка і С.Панчишина. - К: Альтернативи, 2005. - 606 с.
5. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: Монографія. - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. - 536с.
6. Крупка М., Островерх П., Реверчук С. Основи економічної теорії. Підручник. – Київ: Атіка, 2011.
7. Ландарь "Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну"// Економіка України, грудень 2010, № 12.
8. Макконнелл К., Брю С. Макроекономіка. Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. Львів: Просвіта, 1009. – 672 с.
9. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник/ Т.В. Майорова. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 376 с.
- 10.Манків Г.Н. Макроекономіка / Пер. з англ.; Наук. ред. пер. С. Панчишина. - К.: Основи, 2011. - 588с.
- 11.Національні заощадження та економічне зростання/За ред. Б.Є. Кваснюк. - К.: МП Леся, 2010. - С.304.
- 12.Недержавний аналітичний центр (Ін-т Реформ). Інвестиційний рейтинг міст та регіонів України // Кредоінвест. – 2009, № 1.
- 13.Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом/ А.А. Пересада. - К.: Лібра, 2010. - 471 с.
- 14.Пешко А.В. Інвестиції: їх значення, види та форми //Інвестиції: практика та досвід. - 2009. -№1. - С.3-6.